

mr sc. Jasmina Tockić-Čeleš
Pedagoški fakultet Univerziteta u Bihaću

UDK 371.3:81'243

PREGLED RAZVOJA METODA UČENJA STRANOG JEZIKA I METODIČKE DILEME U SAVREMENOJ NASTAVI

SAŽETAK

Ovaj rad obuhvata kratak pregled najznačajnijih metoda učenja stranih jezika kroz historiju. Koristeći se saznanjima i iskustvima metodičara koji su se bavili ovim pitanjem, dat je pregled sedam metoda i jedne grupe alternativnih metoda, kratak prikaz trenutnog stanja, dobijen iz ličnog iskustva i pregledom udžbenika koji se danas koriste u nastavi njemačkog jezika. Primijećena je permanentna nadogradnja primjenjivanih metoda učenja stranog jezika i još uvijek nema potpunog odbacivanja „tradicionalnih“ metoda iz udžbenika koji su korišteni u nastavi njemačkog jezika. U dijelu za vježbanje prevladavaju vježbe dopunjavanja, pitanja i odgovori i vježbe supstitucije. Primijećena raznolikost udžbenika i njihovih sadržaja (kako jezičkih, tako i gramatičkih) dovodi do različitih ishoda u učenju, koji udaljavaju učenike i nastavnike od primarnog cilja učenja stranog jezika i od „Zajedničkog evropskog referentnog okvira za jezik“.

Ključne riječi: metode učenja stranog jezika, gramatika, jezičke vježbe

UVOD

Pojam metoda potiče od grčko-latinske riječi *methodos/methodus* i znači otprilike „Put koji vodi do određenog cilja“ (up. Heuer, 1979: 115). Kroz historiju učenja stranog jezika metode i osnovni koncepti učenja stranog jezika su se mijenjali, pa su tako pružali sve više mogućnosti za drugačije načine rada u učenju stranog jezika na nastavi, počev od gimnazijske nastave, preko učenja stranog jezika i u ostalim osnovnim i srednjim školama, kurseva stranog jezika za djecu i odrasle i do učenja stranog jezika na fakultetima.

Neke od osnovnih metoda su:

1. Gramatičko-prevodna metoda,
2. Direktna metoda,
3. Audio-lingvalna metoda,

4. Audio-vizuelna metoda,
5. Kombinovana metoda,
6. Komunikativna metoda,
7. Interkulturalna metoda i
8. Alternativne metode.

O OSNOVNIM METODAMA

Gramatičko-prevodna metoda je u 19. vijeku uvedena za učenje stranih jezika u gimnaziji (francuskog, engleskog), a uzor joj je bila nastava učenja starih-mrtvih jezika (grčkog i latinskog). Klasični koncept ove metode se zasnivao na preduslovima da učenici u jednoj grupi imaju isti maternji jezik, da su starosna dob grupe i obrazovni nivo homogeni i da je grupa jaka. U tom periodu se, zapravo, u gimnazijama školovala „elita“ i nije bilo velikih razlika u nivou predznanja tih učenika. Ova metoda je bila sintetičko-deduktivna i osnova su joj gramatička pravila i njihova praktična primjena u prevođenju nekog teksta, što sa sobom povlači dobru pismenu upotrebu stranog jezika koji se uči, a tekstovi koji su se prevodili bili su izabrani tekstovi poznatih autora, ne ono što se koristilo u svakodnevnom govoru i životu. U ovom periodu su se riječi i gramatička pravila mehanički učili napamet, a učenik nije imao mogućnosti da se pozabavi nekim problemom i uključi svoj razum. „Prevođenje je vrijedilo kao dokaz vladanja stranim jezikom.“ (up. Bausch, Christ, Hüllen, Krumm, 1989: 227)

Direktna metoda se počela razvijati 80-tih godina 19. vijeka i bazirala se na aktivnom učešću učenika u učenju stranog jezika, gdje je govorni dio imao apsolutnu prednost. Riječ „direktna“ je ovdje upotrijebljena da bi se naglasilo da se strani jezik uči direktno, prirodno, bez upotrebe maternjeg jezika u nastavi, odnosno onako kako se uči i maternji jezik. Njen osnovni cilj je bio da učenici sami razviju osjećaj za strani jezik, učeći ga i upotrebljavajući u situacijama koje su veoma slične svakodnevnim životnim situacijama, bez prevođenja riječi ili izraza na maternji jezik, a učenje gramatičkih pravila se nije izbacilo iz nastave, nego su se ona davala tek na kraju neke nastavne jedinice, kao potvrda i kratak pregled naučenog. Direktna metoda se smatrala „predstavnikom brojnih metodičkih koncepata reformističkog vremena“ (up. Neuner & Hunfeld, 2001: 33).

Ova metoda se u fazi uvježbavanja koristila metodama kao što su:

- jednojezičke vježbe (pitanja i odgovori, ponavljanje za nastavnikom u cilju vježbanja izgovora-imitacija govornog modela, dopunjavanje tekstova, dijaloz i po primjeru, učenje stihova i pjesmica napamet, dikat),
- prepričavanje i
- razgovor o pročitanom tekstu-lektiri.

Audio-lingvalna metoda se uvodi u nastavu stranog jezika kada se izbijanjem Drugog svjetskog rata javlja potreba za učenjem stranih jezika, kao što su japanski i

kineski, pa se na vojni zahtjev razvijaju razni programi učenja stranih jezika na intenzivnim kursevima i putem audio sredstava u cilju obučavanja vojnih prevodilaca. Razvojem međunarodne trgovine i putničkog saobraćaja širi se broj interesenata za učenjem stranih jezika, a nove tehnologije (gramofonske ploče i jezički laboratoriji) su pomogle ovaj pozitivan razvoj interesovanja za stranim jezicima.

Od 30-tih godina su se i naučnici sve više zainteresovali za istraživanje jezika – posebno govornog dijela - i lingvistika se izdvaja kao zasebna nauka, a psihologija i sociologija se također počinju baviti jezikom. Sve ovo je dovelo do uvođenja audio-lingvalne metode u nastavu stranog jezika, a kolijevka joj je bila u SAD-u. „Lingvistička osnova je strukturalistička jezička analiza“ (Bausch, et al., 1989: 229).

Lekcije su u udžbenicima obrađivane po jednoobraznoj šemi:

- uvodni dio – gdje je situacija predstavljena slikom i dijalogom, vezane slike sa dijelovima situacije i kratki tekstovi sa rečenicama koje su služile kao primjer za uvježbavanje gramatike;
- dio za vježbe;
- dio o zemlji čiji se jezik uči i njenoj kulturi (kultura i civilizacija) – fotografija sa informativnim tekstom, npr. o tom mjestu ili običaju naroda;

Dodatak – leksijski poredan gramatički dio, alfabetski uređen jednojezični rječnik sa naznakom stranice na kojoj se data riječ nalazi u udžbeniku.

Tipične vježbe u nastavi stranog jezika su bile:

- dopunjavanje teksta,
- sastavljanje rečenica na osnovu obrasca/šablona/mustre u datom primjeru,
- pitanja i odgovori, i
- dopunjavanje dijaloga i njihovo izvođenje.

Audio-vizuelna metoda ima iste korijene kao i audio-lingvalna metoda, a bazira se na slušanju i gledanju u nastavi stranog jezika. Ona se počela razvijati u Francuskoj kao „audio-vizuelno-strukturalno-globalna metoda“ (Bausch, et al., 1989: 230).

Osnovni princip je bio da se jezik, gdje god je to moguće, poveže sa materijalom koji se optički može prikazati, pa su npr. dijalozi prikazani samo slikom, a učenici su slobodno dodavali sadržaj: razgovorom i opisom situacija na slikama. Slike i priče po slikama su se koristili ne samo u objašnjavanju značenja, nego i za uvježbavanje i primjenu naučenog. U ovoj metodi se primjenjuju i razni mediji (diaprojektor, tonske trake i sl.). Maternji jezik se potpuno isključio iz upotrebe.

Kombinovana metoda se u nastavi stranih jezika primjenjuje 50-tih godina, kada se elementi i principi gramatičko-prevodne metode kombinuje sa audio-lingvalnom metodom, gdje se u nastavi ide od jednostavnijeg ka složenijem. Na njemačkom govornom području se javlja potreba za učenjem njemačkog jezika kod odraslih

ljudi-stranaca, koji su njemački učili na kursovima, a jedan strani jezik su već učili u zemlji iz koje dolaze i to na tradicionalan način. Tako je preuzet koncept gramatičko-prevodne metode koji se zasnivao na gramatici i vokabularu, a od audio-lingvalne metode su preuzeti izgled lekcije i vježbi.

Komunikativna metoda se počinje razvijati polovinom 60-tih godina kao rezultat uvođenja stranih jezika u osnovne škole i organizovanja nastave stranih jezika za odrasle i poslovne ljude. Ove nove ciljne grupe se nisu više mogle podučavati metodama koje su se koristile u gimnazijama, pa je pragmalingvistika, koja jezik ne posmatra kao sistem jezičnih formi, nego kao aspekt ljudskog djelovanja-komunikacije, potakla na odlučujuće korake ka novom formulisanju ciljeva nastave stranog jezika. Koncentrisalo se na dvije perspektive:

1. pragmatičku – živi jezici se uče da bi se moglo komunicirati u svakodnevnim situacijama i
2. pedagošku.

Pragmatičko-funkcionalni koncept komunikativne metode se razvija do ranih 80-tih godina, kada se intenzivno počinje diskutovati o interkulturalnom konceptu/interkulturalnoj metodi i njenom razvoju. Učenje stranog jezika svoj sadržaj sve više obogaćuje interkulturalnim:

- nastava se tematski veže za lična iskustva učenika koji uče strani jezik i njihovih vršnjaka u zemlji čiji se jezik uči;
- u nastavi se koriste originalni filmovi na stranom jeziku, audio snimci (kasete i CD-ovi) i tekstovi svih vrsta;
- razgovor se vodi i kroz diskusiju na određenu temu, a ne samo dijalog;
- upoređuju se kulture (zemlje u kojoj učenici žive i one čiji jezik uče).

ALTERNATIVNE METODE

Pojam alternativne metode se koristi za sve one metode i koncepte za učenje stranog jezika koji graniče s do sada navedenim, tj. koje ne odgovaraju ustaljenim didaktičkim, lingvističkim i prihološkim kategorijama. Nazivaju ih i „New Age Methods“, „holističke metode“, „nekonvencionalne metode“, „cjelovito učenje“ i „humano podučavanje i učenje“. Ovdje se mogu izdvojiti: sugestopedija, tihi način, humanistički pristup, učenje jezika u grupi, neverbalno odgovaranje.

PRINCIPI UMJESTO METODA

Danas se sve manje govori o metodama, a više o principima koji su orijentir za način rada u nastavi stranog jezika. Tako dokument Vijeća Evrope iz 2001. godine „Zajednički evropski referentni okvir za jezike: učenje, podučavanje, vrednovanje“ između ostalog određuje i nivoe jezičke kompetencije te koja znanja i sposobnosti treba razvijati da bi se moglo uspješno komunicirati na određenom jeziku.

U koji koncept možemo svrstati današnju nastavu stranog jezika, ako za polazište uzmemo gore navedene historijske koncepte?

U šarolikost udžbenika koji se koriste u poslijeratnom periodu u BiH za nastavu njemačkog jezika, kako u osnovnim, tako i u srednjim školama, utkani su i različiti koncepti za učenje stranog jezika, jer većina nastavnika pri obradi lekcija slijedi i prapratne vježbe koje se nalaze u udžbeniku i veoma rijetko dolazi do izražaja njihova kreativnost u stvaranju novih vježbi i igara za nastavu pomoću kojih bi uvježbali i utvrdili leksiku i gramatičke strukture uz obrađeni tekst. Bez obzira što su Nastavnim planom i programom propisani udžbenici za nastavu njemačkog jezika, još uvijek se koriste različiti udžbenici za nastavu i to i domaćih i stranih izdavača. Neki prate gramatičku progresiju, a neki leksičku, ali ni na jednom nivou učenja stranog jezika od osnovne do srednje škole još uvijek ne postoji jedinstven udžbenik kojim se svi koriste, pa se tako susrećemo i sa različitim konceptima u učenju stranog jezika. Kod nekih nastavnika je veliki dio nastave, ako ne i cjelokupna nastava, ispunjen: čitanjem, prevođenjem, diktatima i učenjem pjesmica napamet. Jedan dio nastavnika pokušava da uz postojeće udžbenike učenicima olakša rad na nastavi i dodatnim materijalima, a neki se u potpunosti koriste udžbenicima stranih izdavača. Nekoliko domaćih autora je osmislilo udžbenike po savremenim metodama, mada nisu obuhvaćeni svi nivoi učenja njemačkog jezika, tako da nedostaje domaćih udžbenika za neke razrede osnovne i srednje škole. Iz svega navedenoga se može zaključiti da su i metode u učenju njemačkog jezika u osnovnim i srednjim školama raznoliko primijenjene i da se ne može odrediti koja je to primarna metoda u učenju njemačkog jezika danas kod nas.

ZAKLJUČAK

Polazeći od toga da je cilj nastave stranog jezika komunikativna kompetencija, da interaktivna nastava sve više nalazi primjenu i u nastavi stranih jezika i da se učenicima sve više otvaraju mogućnosti aktivne upotrebe stranih jezika putem interneta i drugih medija, sasvim je razumljivo da i nastavnici stranih jezika trebaju u nastavu uvoditi savremene metode za rad, koje daju mogućnost da se u nastavi stranog jezika zaista i dostigne njen postavljeni cilj.

LITERATURA

- Bausch, K. R., Christ, H., Hüllen W. & Krumm, H. J. (1989). *Handbuch Fremdsprachenunterricht*. Tübingen: Francke.
- Heuer, H. (1979). *Grundwissen der englischen Fachdidaktik*. Heidelberg.
- Heyd, G. (1991). *Deutsch lehren. Grundwissen für den Unterricht in Deutsch als Fremdsprache*. Frankfurt am Main: Verlag Moritz Diesterweg.
- Lado, R. (1973). *Moderner Fremdsprachenunterricht*. München: Hueber.

- Neuner, G. & Hunfeld, H. (2001). *Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts. Eine Einführung*. Berlin: Langenscheidt.
- Šamić, M. (1959). *Metodika nastave i tehnika učenja živih jezika*. Sarajevo: Svjetlost.
- Tockić-Čeleš, J. (2009). *Efekti primjene nastavnih igara u nastavi njemačkog jezika za niži stepen – V i VI razred osnovne škole (magistarska teza)*. Banja Luka: Biblioteka Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci.

REVIEW OF METHODS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE AND METHODICAL DILEMMAS IN TEACHING TODAY

ABSTRACT

This paper includes a short outline of the most important foreign language learning methods throughout history. Using the knowledge and experience of methods specialists who have studied this subject, we will give an outline of several methods and one group of alternative methods as well as a short overview of the present situation based on the personal experience and surveys of textbooks that are used in German language teaching. The survey shows that foreign language learning methods are constantly being improved, and that "traditional" methods have not been completely rejected. Exercises in the textbooks include mostly gap-filling exercises, short answer questions, and substitution type exercises. The differences in the content of the surveyed textbooks (grammatical as well as lexical) lead to different outcomes in the learning process that distance both the teachers and the learners from the Common European Framework of Reference for Languages, which represents the primary goal in the foreign language learning process.

Keywords: *methods of learning a foreign language, grammar, language exercises*